

ZUSAMMENFASSUNG

1) Zur Bestimmung des Kapillardruckes wurde der «Plattenochrometer» benutzt, ein Apparat der die Vergleichung zwei verschiedenen Hautstellen zulässt.

2) Der Druck in den Kapillaren des Fusses schwankte im Liegen zwischen 8 und 19 cm Wasser.

3) Im Sitzen waren die Grenzwerte 16 und 23, beim aufrechten Stehen 25 und 30,5.

4) Der in den Blutkapillaren herrschende Druck wurde also grösser durch Sitzen und Stehen, aber bei weitem nicht so gross, wie es der Herzhöhe entspricht.

5) Lässt man die Glassplatte auf eine Stelle der Fusshaut mit so grösser Kraft wirken, dass die gedrückte Hautstelle durch eine Kraftzunahme nicht mehr verändert wird, dann wird damit der Druck bestimmt, der in den grössten Arteriolen der Haut herrscht.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) *Σ. Δοντιάς*: Φυσιολογία, Ἀθήναι, 1930 Τόμ. Α' σελ. 302.
- 2) *V. Kries*: Verhandl. d. sächs. gesellsch. d. Wiss. Leipzig. Math. Phys. kl. Band 27 (1875), S. 149.
- 3) *A. Basler*: Untersuchungen über den Druck in den kleinsten Blutgefässen der menschlichen Haut. Pflügers Archiv. Bd 147 (1912) S. 393 (395).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤ. ΙΣΤΟΡΙΑ.—Ἡ θέσις τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸν Θ' καὶ τὸν Γ' αἰῶνα, ὑπὸ Γερασίμου Κονιδάρη. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργ. Σωτηρίου.

Ἡ ἀναγραφὴ τῆς Κύπρου ὡς Γ'. μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καίτοι διετῆρει αὕτη κανονικῶς τὸ αὐτοκέφαλον (ἀπὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ'. Οἰκουμενικοῦ Συνόδου τοῦ 431), εἶναι ἱστορικῶς ἀληθής, μαρτυρουμένη ἐν τῷ διασωθέντι ἐν τῷ παρισινῷ κώδικι 1555 Α. τακτικῷ τῶν χρόνων τοῦ Λέοντος τοῦ κακῶς λεγομένου Ἰσαύρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' (733-46). Αἱ ἱστορικαὶ συνθῆκαι ὑφ' ὧς εὑρέθη ἡ Κύπρος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπιδρομῶν

τῶν Ἀράβων κατέστησαν ἀναπόφευκτον τὴν ἄσκησιν ἀνωτέρας καὶ στενωτέρας ἐποπτείας ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου καὶ ἡ πράξις αὕτη συνετελέσθη σιωπηρῶς καὶ ἄνευ καταργήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου. Ἐπίσημον δὲ ἐπιβεβαίωσιν τοῦ γεγονότος τούτου ἔχομεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787)¹. Ἡ οὕτω διατυπωθεῖσα ἐκδοχὴ ὄχι μόνον δὲν συνήντησε καμμίαν ἀντίρρησην μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ τοῦναντίον συνηγορίαν². Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεία τῆς ἀναγραφῆς τῆς Κύπρου ἀναφέρεται ἐν μέρει εἰς ἐποχὴν περὶ ἧς ὑπάρχει κενὸν³ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τῆς Νήσου⁴, ἵσως δὲ τοῦτο νὰ μὴ στερεῖται σημασίας.

Εἶναι λοιπὸν ἐπιβεβλημένον νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τύχην τῆς ἀνεξαρτήτου Κυπριακῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας καὶ εἰς τοῦτο ἀποβλέπει ἡ παροῦσα ἀνακοίνωσις. Ἀντικείμενον αὐτῆς ἀποτελεῖ ἐν ἄλλο μοναδικόν, διὰ τὴν περίπτωσιν ἣν ἐρευνῶμεν, κείμενον τακτικοῦ τῶν χρόνων τοῦ Αὐτοκράτορος Τσιμισκῆ (969 – 976), τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὸ μέγιστον κενὸν (230) τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ καταλόγου τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἥτοι εἰς τὰ ἔτη 870 – 1100⁵.

Τὸ κείμενον ἔχει ὧδε:

«Τάξις τῶν Πατριαρχῶν

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας, ὁ Ἱεροσολύμων, ὁ Ρώμης⁶.

¹) Γερ. I. Κονιδάρη: Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν, ἐν Ἀθήναις 1934 τεύχος α' σ. 28 – 37, 89 92 καὶ 104.

²) Ἡ ἀνωτέρω πραγματεία ἐγένετο δεκτὴ ὡς βιδακτορικὴ διατριβὴ ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ Fr. Dölger ἰδοὺ τί σημειώνει ἐν τῷ Byz. Zeitschrift 36, 232 – 3: Die Zusätze der Epitome zur Nachricht des Theodoros Lektor sind also eine Bestätigung der Annahme von Konidaris, dass die Einordnung von Kypros unter den Patriarchat von Kpel zwischen 692 und 733 erfolgte.

³) Ἴδε τοῦτο παρὰ τῷ I. Χάκκετ, Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ μετάφρασιν καὶ συμπλήρωσιν Χαρ. Παπαϊωάννου Τόμ. Γ'. ἐν Πειραιεῖ 1932 σ. 209. Ἡ αὐτόθι χρονολογία 690 δέον νὰ διορθωθῇ εἰς 691 εἰς δὲ τὴν 783 δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ τοῦ 787.

⁴) Αὐτόθι.

⁵) H. Gelzer: Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitia Episcopatum. Abh. der Bayer. Akademie der Wissen. Phil. hist. Classe tom.: XXI, Abt. 3. σελ. 569.

⁶) Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει κειμένων τῶν τακτικῶν (παρὰ Parthey καὶ Gelzer) μόνον 4 ἦτοι 1) τὸ λεγόμενον τακτικὸν τοῦ Ἐπιφανίου (Not. 7 καὶ Gelzer Ungenügend σ. 534) 2) τὸ ὑπὸ ἐρευνᾶν τακτικόν³ 3) τὸ σύγγραμμα τοῦ Νεῖλου Δοξαπατρῆ

Τάξις τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων τῷ ἀποστολικῷ καὶ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς θεοφυλάκτου βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως.

Πρὸ δὲ τούτου κεῖνται αἱ δύο Ἀρχιεπισκοπαί.

Ὁ Βουλγαρίας

Ὁ Κύπρου

Αἱ Μητροπόλεις. . . .»

ἀκολουθοῦν αἱ γνωσταὶ Ἐπαρχίαι.

Ὁ Gelzer ἐρμηνεύων τὸ σύντομον, ἀλλὰ ἐκφραστικώτατον τοῦτο κείμενον παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: ἐντύπωσιν προκαλεῖ ὅτι οἱ δύο αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι: τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Κύπρου ἐμφανίζονται ἐνταῦθα ὡς ὑποκείμενοι εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον. Ἀφίνοντες τὰ ὅσα λέγει περὶ τῆς Βουλγαρίας δι' ἄλλην ἀνακοίνωσιν, παραλαμβάνομεν τὸ τέλος τῶν παρατηρήσεων, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς μόνον τὴν Κύπρον, ἔχον οὕτως. «Ἦδη ὑπὸ τὸν Βασίλειον τὸν Β', ὅστις κατὰ τὸ δυνατὸν ἀποκατέστησε τὴν ἀρχαίαν τάξιν ἔλαβε καὶ πάλιν ἀναμφιβόλως ἡ Κύπρος τὸ αὐτοκέφαλον»¹. Εἶναι ἀληθῶς περιέργον πῶς ὁ εἰρημένος διαπρεπὴς ἐρευνητής, ὅστις ἀντιπαρῆλθεν ἄνευ ἰδιαιτέρας προσοχῆς τὸ σημεῖον τοῦ κειμένου τοῦ παρισινοῦ τακτικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ πράγματι ἐμφανίζεται, ὁ Κύπρου ὡς ὑποκείμενος τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ, ἀπεδέχθη τὴν γνώμην ὅτι τὸ παρὸν κείμενον μαρτυρεῖ περὶ καθαρᾶς ὑποταγῆς τοῦ Κύπρου ὑπὸ τὸν Πατριαρχὴν Κωνσταντινουπόλεως². Ἡ τοιαύτη γνώμη ἐξεταζομένη μετὰ προσοχῆς ἐλέγχεται διὰ τοὺς κατωτέρω ἐκτιθεμένους λόγους ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰ πράγματα. Ἴδου διατί. Ὁ συντάκτης τοῦ εἰρημένου τακτικοῦ — καὶ ἡ Βυζαντινὴ Διοίκησις καὶ ἐθιμοτυπία ἦσαν προσεκτικαὶ εἰς τὰ ἐπίσημα πρωτόκολλα (μάλιστα κατὰ τὸν 1. αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦν τὰ συγγράμματα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου) — σημειώνει ρητῶς ὅτι «πρὸ δὲ τούτου» ἀντὶ ταύτης, δηλαδὴ τῆς τάξεως (ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ οὐδέτερον δύναται νὰ προσδιορίζη ἄρσ. ἢ θηλ. ὄνομα³) κεῖν-

παρὰ Parthey καὶ 4) τὸ τακτικὸν τῶν τουρκικῶν χρόνων ἀναφέρουσι τὴν τάξιν τῶν Πατριαρχῶν. Τὴν θέσιν τῆς Κύπρου καὶ Βουλγαρίας καθορίζει μόνον τὸ ἡμέτερον τακτικὸν σαφῶς. Δέον νὰ ἐρευνηθῶσιν ἰδιαιτέρως αἱ πληροφορίαι τοῦ Δοξαπατρῆ.

¹) Gelzer, ἐνθ' ἀνωτ. 572.

²) Ἀναμφιβόλως τὸ κεῖνται καὶ ὑπόκεινται δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ ὁμοῦ διὰ τοῦ sind unterstellt, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ liegen ἢ stehen καὶ τὸ ἕτερον διὰ τοῦ unterstellt sein.

³) Liddell - Scott - Κωνσταντινίδου. Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τόμ. Γ'. σ. 387. Δὲν εἶναι ἡ μόνη γλωσσικὴ ἀνωμαλία, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ὑπ' ὄψει κείμενον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συντάκτης δὲν προσέχει τὴν συμφωνίαν τῶν πτώσεων καὶ τῶν γένους, διότι ἐνῶ μετὰ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ θηλυκοῦ πληθυντικοῦ «Αἱ δύο Ἀρχιεπισκοπαί» ἔπρεπε νὰ ἀκο-

ται αἱ δύο Ἀρχιεπισκοπαί. Ἐν προκειμένῳ παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: α') ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ τακτικοῦ ποιεῖται σαφῇ διάκρισιν τοῦ ὑπόκεινται καὶ κεῖνται καὶ β) δηλοῖ ἐπίσης ἀκριβῶς ὅτι πρὸ τῆς τάξεως τῶν ὑποκειμένων Μητροπόλεων κεῖνται οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, ἐπαναλαμβάνει δὲ τὸ ῥῆμα ὑπόκεινται εἰς τὰς «αὐτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπάς», ὥστε δὲν γεννᾶται ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι σφάλλεται ὁ H. Gelzer ἀποδίδων ἀμφότερον διὰ τοῦ *unterstellt* ὑπόκεινται ἀντὶ *liegen*. γ') ὅτι οἱ δύο κατ' ἐξοχὴν Ἀρχιεπίσκοποι, οἵτινες ὁρθῶς δὲν χαρακτηρίζονται ὡς αὐτοκέφαλοι (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν «αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων» οἵτινες ἀκολουθοῦσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τὴν ὁμιλοῦσαν περὶ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως) δ) ὅτι διὰ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης δημιουργεῖται ἢ παρεντίθεται μία νέα ἰδιάζουσα θέσις καὶ «τάξις» μετὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ τῶν Μητροπόλεων τῶν ὑποκειμένων καὶ ε) ὅτι λίαν χαρακτηριστικῶς ἢ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου δὲν προηγεῖται, ὡς εὐλόγως θ' ἀνεμένομεν, ἀλλ' ἔπεται τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Βουλγαρίας (ἐννοεῖται τοῦ λεγομένου Ἀνατολ. Βασιλείου τῶν Βουλγάρων).

Ἐπὶ τῆς νέας ἰδιοτύπου «τάξεως» ἐπιφέρομεν τὰς ἀκολουθούς παρατηρήσεις. Ὁ συντάκτης τοῦ ἐπισήμου τούτου «τακτικοῦ», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀναθεώρησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν τακτικῶν τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τῶν «νέων τακτικῶν», διὰ τῆς ἀνωτέρω μνημονομένης καινοτομίας ἐκδηλοῖ, ὡς εἶναι φανερόν, τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ὅπως μὴ ὑπόκεινται μὲν οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Βουλγαρίας καὶ Κύπρου τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ, ὡς ὑπέκειντο πρότερον καὶ ὡς ὑπόκεινται οἱ Μητροπολίται τῶν ὁποίων τὰ *πρεσβεῖα τῶν ἐδρῶν*, ὡς γνωστόν, ἦτο δυσχερέστατον ἂν μὴ ἀδύνατον νὰ καταπατήσωσι πλέον ἄλλοι ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ ὅπως ὑπάρχουσιν ἐφεξῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ ἐποπτείαν, ἐφ' ὅσον εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς πνευματικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπιρροῆς. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ εἴπῃ «ὑπόκεινται», διότι τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον θὰ ἀντέκειτο ὡς πρὸς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Κύπρου τοῦλάχιστον, ἔχουσιν τὸ αὐτοκέφαλον δι' ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σ' καὶ τοῦ Πατριάρχου Νικ. τοῦ Μυστικοῦ (901 – 7) ὁριστικῶς καθιερωθεῖσαν «τάξιν προκαθεδρίας» τῶν θρόνων τῆς Μεγάλης Ἐκκλη-

λουθῆση γενικῇ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἥτοι τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Κύπρου, ὁ συντάκτης χρησιμοποιοῖ τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ ὥσει νὰ ἔγραφε, πρὸ δὲ τούτου κεῖνται οἱ δύο Ἀρχιεπίσκοποι, ἥτοι ὁ Βουλγαρίας καὶ ὁ Κύπρου. Ὑπῆρχε ἄραγε ἰδιαιτέρος λόγος νὰ μνημονευθῇ ὅτι οἱ ἀρχιεπίσκοποι κεῖνται; Πιθανῶς ναί.

σίας. Ἡ οὕτω καθιερωθεῖσα, διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν εἰρημένων, «τάξις» ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπιβληθῇ, διότι πολλὰ τὰ ἄτοπα συνέβαινον, ἀφ' οὗ χρόνου οἱ θρόνοι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας ὑπῆχθησαν ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Γ'. Ἰσαύρου ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Τὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ δίκαια καὶ ἡ σύγχρονος πραγματικότης ἐλήφθησαν ὑπ' ὅψιν κατὰ τὴν συγχώνευσιν ἐκείνην. Ἡ προχειρότης ὅμως τῶν ἀποφάσεων τῶν χρόνων τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος δὲν εἶχε πλέον θέσιν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχε καθιερωθῇ ἐκ νέου «ἡ τάξις» ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει τοῦ Βυζαντίου. Καὶ περὶ τούτου μάρτυρες εἶναι τὰ ἔργα τῶν δύο Βασιλέων, ἦτοι τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' καὶ μάλιστα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου¹. Ὁ νέος κώδιξ τῆς «διατυπώσεως» τοῦ Λέοντος δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνατραπῇ, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ παραγνωρισθῶσιν ἐντελῶς «τὰ δίκαια» τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, ὅπως ἐγένετο πρὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων, ἂν καὶ πάλιν ἦτο οὗτος ἐν μέρει ἐμπερίστατος, ἀλλ' ὅχι ὅπως τότε. Τώρα τὸ Βυζάντιον ἀπέβλεπε μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἀνοικοδόμησιν τῆς νήσου καὶ τὴν ἐπαναφορὰν αὐτῆς εἰς τὴν προτέραν τιμὴν. Ἀλλὰ αἱ ἀπαιτήσεις αἱ ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῆς νήσου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας. Ἐντεῦθεν καθίσταται δῆλον, ὅτι οἱ ἀρμόδιοι ἐκαλοῦντο νὰ συμβιβάσωσι τὰς δύο αὐτὰς ἀξιώσεις, ἦτοι τὴν τήρησιν τῶν κανονικῶν καὶ ἱστορικῶν δικαίων καὶ τὴν σύγχρονον πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν πραγματικότητα.

Τοῦτο δὲ πιστεύομεν ὅτι ἐπέτυχον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει. Ἐνεκα λοιπὸν τοῦ λόγου τούτου εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ ἐκθέσωμεν διὰ βραχυτάτων τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν πραγματικότητα, ὡς αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνασυντεθῇ ἐκ τῆς πλήρους χασμάτων Ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων, ἀρχόμενοι φυσικὰ ἀπὸ τοῦ τέλους κυρίως τοῦ η' αἰῶνος, ὅτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ὑπῆγετο *de facto* ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτι μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Κυπρίων ἐκ Κυζίκου, περὶ ἧς δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις², καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν ἐν Κύπρῳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὑπετάσσετο τῷ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐνθα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φέρει τὸν τίτλον «Κωνσταντίας» καὶ ὑπογράφει μετὰ τὸν Μητροπολίτην Ἐφέσου ὡς γ' Μητροπολίτης τοῦ Οἴκ. θρόνου. Δὲν εἶναι δὲ τοῦτο καθόλου ἐκπληκτικόν, διότι ἡ κατάστασις τῆς νήσου μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων ἦτο οἰκτρὰ, ἀφοῦ αἱ πόλεις εἶχον καταστραφῇ καὶ

¹) H. Gelzer 3 ἐνθ' ἀνωτ. σ. 549 - 567.

²) Ἰδὲ Παῦλον τὸν Διάκονον P. L. 95, XXIV, Θεοφ. CVIII σ. 969, Κεδρηνός (Migne 121, σ. 917).

ἡ ὅλη οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ ἦτο ἀπολύτως ἐξηρητημένη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐματαιώθη μὲν ἐπιδρομὴ τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς νήσου περὶ τὸ 790, ἀλλὰ τῷ 805 - 6 τὰ μουσουλμανικὰ ὅπλα ὑπῆρξαν εὐτυχέστερα, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Α΄ (802 - 11) ὁ διαδεξάμενος τὴν Εἰρήνην ὑποπεσὼν εἰς τὸ σφάλμα νὰ διαρρήξῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀραβας χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητον στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν δύναμιν ἐγένετο αἴτιος ὥστε καὶ ἡ Κύπρος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς αὐτοκρατορίας, νὰ γνωρίσῃ καὶ πάλιν τὴν ἀγριότητα τοῦ Χαλίφου, Ἀροῦν - Αλ - Ρασίδ. Οὗτος ἐκυρίευσεν τὴν νῆσον καὶ ἠρῆμωσεν αὐτὴν κυριολεκτικῶς. Αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια κατεστράφησαν ἀδιακρίτως, πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων οἰκτρῶς ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι δὲ μετεφέρθησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς τὴν Συρίαν μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίας, ὅστις ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ ὡς λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν 1000 δινάρια¹ (Θεοφ. Χρον. 482). Ὅθεν ἡ καταστροφὴ αὕτη ὑπερέβη εἰς σκληρότητα πᾶσαν προηγουμένην. Ἀλλ' οἱ Ἀραβες δὲν ἐκράτησαν ὅμως μονίμως τὴν νῆσον (Θεοφ. CVIII, 1001). Ὁ Θεοφάνης λοιπὸν μᾶς λέγει ἐν προκειμένῳ τὰ ἐξῆς ἀξιοσημειώτα, ὡς συμβάντα ἐπὶ Μιχαὴλ Ραγκαβὲ (811 - 13) «πολλοὶ τῶν κατὰ Παλαιστίνην χριστιανῶν μοναχῶν καὶ λαϊκῶν καὶ ἐκ πάσης Συρίας τὴν Κύπρον κατέλαβον, φεύγοντες τὴν ἀμετρον κάκωσιν τῶν Ἀράβων καὶ οἱ μὲν ἀνῆρέθησαν μαρτυρικῶς, οἱ δὲ τὴν Κύπρον κατέλαβον καὶ ἐκ ταύτης τὸ Βυζάντιον, οὓς Μιχαὴλ ὁ εὐσεβὴς Βασιλεὺς καὶ Νικηφόρος ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης φιλοφρόνως ἐξένισαν· τοῖς μὲν γὰρ ἐλθοῦσι ἐν τῇ πόλει μοναστήριον ἐπίσημον ἰδρύσαντο, τοῖς δὲ κατὰ τὴν Κύπρον ἐναπομείνασι μοναχοῖς καὶ λαϊκοῖς τάλαντον χρυσίου ἀπέστειλαν καὶ παντίοις τρόποις ἐθεράπευσαν». Φαίνεται ὅμως ὅτι πολὺ ταχέως ἡ Κύπρος καὶ πάλιν ὑπετάγη εἰς τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀραβίας, διότι ὁ Πορφυρογέννητος λέγει, ὅτι ὁ πάππος αὐτοῦ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (867 - 86) ἐκδιώξας τοὺς ἀπίστους (ἄγνωστον πότε) περιέλαβε τὴν νῆσον ἐν τῷ ιε'. θέματι τοῦ Κράτους ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ περιφήμου ἁρμενίου στρατηγοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἐκράτησεν αὐτὴν ἐπὶ 7 ἔτη, μεθ' ὃ οἱ ἄραβες ἀνακατέλαβον αὐτήν². Εἰς τοὺς χρόνους δὲ ἀκριβῶς τούτους ἀνάγεται τὸ γεγονός, ὅπερ ἰδιαιτέρως ἐτόνισεν ὁ Δοσίθεος, ὁ περιώνυμος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του ὅτι οἱ αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι ἀλληλογραφοῦντες ἐχρῶντο τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Μητροπολιταὶ (Δοσιθέου, Δω-

¹) Ὁ Le Quien II, 1041 - 45 θεωρεῖ ταύτην γενομένην ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων (745 - 75). Mansi Sacrorum κλπ. XI, 989 XII, 994.

²) Χάκκετ ἐνθ' ἀνωτ. σ. 71.

δεκ. Ε', 8 (510) 3), καθ' ὃ δὲ Κύπρου Ἐπιφάνιος γράφων πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιον, περὶ τὸ 869, μετεχειρίσθη γλῶσσαν ἐσχάτης ταπεινώσεως. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ὅπερ ἰδιαιτέρως καὶ σχολαστικῶς ἀπασχόλησε ¹ τὸν Κύπρου Φιλόθεον (1739 – 1759), ἐπικρίναντα βραδύτερον τὸν Δοσίθεον, φρονοῦμεν ὅτι δέον νὰ ἐρμηνευθῇ ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, ἣτις καὶ ἀποτελεῖ τὸν κύριον ὁδηγὸν τῆς ἐρμηνείας τῶν ὑπ' ὅψει κειμένων. Διότι ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ὁ τόσον σθεναρῶς ὑπερμαχήσας τοῦ αὐτοκεφάλου Κύπρου Φιλόθεος συμφωνεῖ ἐν μέρει πρὸς τὸν ἀντίπαλόν του Δοσίθεον, ἀποφαινόμενος, ὅτι οὐ μόνον ἀρμόζει ἀλλὰ καὶ καθήκον εἶναι τῶν αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων, ὅταν γράψωσι πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην νὰ προσαγορεύσωσι αὐτὸν Δεσπότην καὶ Κύριον, παραλείποντες τοὺς ἑαυτῶν τίτλους, εἵμεθα ἐκ τῶν γεγονότων ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου κατὰ τὸν θ' αἰῶνα ἦτο ἐξ ἴσου δεινὴ ὡς καὶ κατὰ τὸν η' αἰῶνα, οὕτως ὥστε εἶναι εἰλόγος ἡ ἄποψις, ὅτι ὅπως τὰ πολεμικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα, ἅτινα συνέβαλον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς νέας θέσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸν η' αἰῶνα, οὕτω παρόμοια γεγονότα τοῦ θ' αἰῶνος συνέβαλον εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν. Ἐν προκειμένῳ δὲ εἶναι σαφές, ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Θεοφάνους, εἰς ποίαν ἔνδειαν εὗρίσκετο τότε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλληνικῆς Μεγαλονήσου καὶ πόσον εἴχεν ἀνάγκην τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε ἡ γλῶσσα τοῦ Κύπρου Ἐπιφανίου ἦτο ἀπόρροια τῆς πραγματικότητος. Εἶναι δὲ πολὺ φυσικὸν νὰ υποθέσωμεν ὅτι συνεπεία τῶν γεγονότων ἐδέχθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τὴν μέριμναν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως (εἰς ἣν ἄλλως ἀνήκει ἡ μέριμνα περὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν) ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἑαυτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν ἐδέχετο καὶ τότε φυσιολογικῶς τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Δὲν ἠδύνατο, βεβαίως (δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ νὰ μὴ ἤθελε), ἔνεκα τῶν περιστάσεων, ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τοῦ αὐτοκεφάλου, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅτι ἦτο δυσχερὲς νὰ παραμερίσῃ ὁ ἐμπερίστατος οὗτος Ἀρχιεπίσκοπος τοὺς πρώτους καὶ ἀρχαίους Μητροπολίτας Καισαρείας καὶ Ἐφέσου. Δὲν ἦτο καιρὸς

¹) Ὁ Χάκκετ Β' σ. 34 λέγει, ὅτι οἱ ἀντίπαλοι (Δοσίθεος καὶ Φιλόθεος) ἀπονέμουσι σημασίαν ὑπερβολικὴν εἰς ἀπλᾶς λεκτικὰς ἐκφράσεις, ἅς οἱ γράφοντες δὲν προώριζον νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ τὴν κατὰ γράμμα ἔννοιαν αὐτῶν», ὅπερ εἶναι ἐν μέρει ἀληθές, διότι ἐνίοτε κάτωθεν αὐτῶν ὑποκρύπτεται ἡ πραγματικότης, ἣν θὰ ἴδωμεν. Εἶναι ἄρα γε ἄνευ σημασίας ὅσα λέγει ὁ Φώτιος περὶ τῶν Κανόνων τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ μήπως μαρτυροῦσιν διάθεσιν οὐχὶ εὐμενῇ, τοῦ Φωτίου, ἔναντι τοῦ τυπικῶς ὑφισταμένου αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου;

διὰ τοιαῦτα πράγματα, δι' ἀγῶνας φιλοπρωτείου, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἐπρόκειτο περὶ ὀριστικῆς καταστάσεως οὐδὲ ἐγένετο λόγος περὶ καταργήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου. Τοῦτο παρέμεινε τυπικῶς ἄθικτον. Αἱ πραγματικαὶ λοιπὸν ἐνδείξεις συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γνώμης καθ' ἣν κατὰ τὸν 9 αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διετήρει τὴν θέσιν εἰς ἣν ὑπεβιβάσθη τὸν 11 αἰῶνα ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου· εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι δὲν ἔχομεν ὑπογραφὴν τοῦ Κύπρου εἰς τὰ σωζόμενα πρακτικὰ τῶν ἐπὶ Φωτίου Συνόδων. Πρὸς τὴν οὕτω πιθανολογούμενην εἰκόνα φαινομενικῶς παρουσιάζει διαφωνίαν ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Βασιλείου τοῦ in Jalimbana (στίχ. 1093 – 1097 παρὰ Γεωργ. Κυπρίω), ἧς ἡ χρονολόγησις παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας (ἔνεκα διαφόρων λόγων οὓς καλῶς ἐξέθηκεν ὁ Hognimann¹⁾), ὅστις παραλαμβάνων τὸν κατάλογον τῶν πόλεων (ὅχι ἐπισκοπῶν) πιθανῶς τῆς πολιτικῆς Γεωγραφίας τοῦ Γεωργίου Κυπρίου τονίζει ὅτι «δεῖ εἰδέναι, ὅτι αὕτη (ἡ Ἐπαρχία Κύπρου Νήσου) αὐτοκέφαλος ἐστὶ μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικὸν θρόνον, ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν Ἅγιον Ἀπ. Βαρνάβαν». Εἴπομεν ὅτι ἡ διαφωνία αὕτη εἶναι φαινομενικὴ διότι εἴτε δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη περὶ τὸ 837 – 8, ὥς θέλει ὁ Gelzer, εἴτε τῷ 886 ὥς νομίζει ὁ Hognimann παρουσιάζων σοβαρὰ ἐπιχειρήματα (ἦτοι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Βασιλείας Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ Μεγάλου Φωτίου), ἐν εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ τακτικὸν τοῦτο τοῦ Βασιλείου ὥς καὶ τὰ τακτικὰ ὑπ' ἀριθ. 8, 9 καὶ 6 (εἰς τὰ τρία ταῦτα οὐδόλως ἀναφέρεται ἡ Κύπρος) ἀποτελοῦσι μᾶλλον φιλολογικὴν παρὰ ἐπίσημον ἀναγραφὴν. Καὶ περιελήφθησαν μὲν ἐν αὐτοῖς πολλαὶ τῶν γενομένων μεταβολῶν, ἀλλὰ ἡ σύγκρισις τῆς «τάξεως προκαθεδρίας» τοῦ τακτικοῦ τοῦ Παρισινοῦ κώδικος πρὸς τὴν ὀριστικὴν τάξιν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, δεικνύει ὅτι ταῦτα εἶναι βοηθητικὰ κείμενα διὰ τὰ ἐπὶ μέρος ζητήματα, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς μέλη τῆς ἀλύσεως, ἡ ὁποία συνδέει τὰ τακτικὰ πρὸς ἄλληλα. Ἄλλ' οὔτε οὐσιαστικὴ διαφορὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς ἀντιλήψεως, ἣν ἐκπροσωπεῖ ὁ συντάκτης τοῦ τακτικοῦ τοῦ 9 αἰῶνος Βασίλειος καὶ τῆς ἡμετέρας, διότι, ὥς ἐτονίσθη ἀνωτέρω, δὲν ἐπρόκειτο περὶ καταργήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου, διὰ τινος κανονικῆς πράξεως, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπρόκειτο περὶ σιωπηρᾶς θέσεως αὐτοῦ εἰς ἀχρησίαν, συνεπεία τῶν γεγονότων, ἅτινα κατέστησαν ἐμπερίστατον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, ὥς καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι ἄλλως τε πιθανώτατον ὅτι ὁ συντάκτης

¹⁾ Die Notitia des Basileios von Jalimbana. (Extrait de Byzantion Tome IX fasc. I (1934). Εἰς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν παρὰ τῷ H. Gelzer, Georgii Cyprii Descriptio orbis Romani σ. 56 τὸ κείμενον εἶναι ὅμοιον, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἔντονον. «Ἐπαρχία τῆς Κύπρου διαμεμένηκεν, ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ τὴν δεσποτείαν διὰ τὸ εὐρεθῆναι» κλπ.

τῆς φιλολογικῆς ταύτης ἀναγραφῆς δὲν ἦτο ἐν γνώσει τῆς νέας ἐπισήμου «τάξεως» τῆς κρατούσης ἐν τῷ Πατριαρχείῳ καὶ τῷ Βασιλικῷ Παλατίῳ, ἴσως διότι εὐρίσκετο ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δυνάμεθα δὲ νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην ὅτι παρέλαβεν ἀταλαιπώρως τὴν παλαιότεραν ἀναγραφὴν εἰς τὸ κείμενον περὶ Κύπρου ἐκ τινος χρονογράφου¹ εἰς ταῦτα δὲ προσέθηκε καὶ ἐπέφερε ὅσας μεταβολὰς ἐγνώριζεν. Ἄλλως θὰ εἶχε βεβαίως τὸ πρᾶγμα ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐπισήμου ἐκκλησιαστικοῦ τακτικοῦ, οὕτινος ἄλλη εἶναι ἡ φιλολογικὴ μορφή, ἣτις διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν πολιτικῶν ἀναγραφῶν.

Ὅπως εἶναι ἄγνωστον, τὸ ἀκριβὲς ἔτος καὶ τὸ διάστημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς νήσου ἐπὶ Βασιλείῳ τοῦ Α', οὕτως εἶναι ἄγνωστον καὶ τὸ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886 - 911) καίτοι ἀμφοτέρως μνημονεύει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος². Πάντως ὅμως διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, ὥς μαρτυροῦσι, ὁ Καμενιάτης³ κ. ἄ. Εἰς τὰ κείμενα δὲ τῶν τακτικῶν τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς Κύπρου καὶ ὥς πιστεύομεν εὐλόγως, διότι ἐφ' ὅσον χρόνον διήρκει ἡ πολιτικὴ ἀνωμαλία δὲν ὑφίστατο ζήτημα τακτοποιήσεως τῆς ὀριστικῆς θέσεως τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἡ θέσις λοιπὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου παρέμεινε μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἀκαθόριστος, ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ μακρὰ διαστήματα νὰ παρέμεινεν ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς Θρόνος κενός. Τὴν σκέψιν ταύτην καθιστᾷ πιθανὴν τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως μεγάλου κενοῦ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἀρχιεπισκόπων⁴ καὶ ἐπισκόπων τῆς νήσου.

Ἄλλ' ἡ ὀριστικὴ τῆς νήσου ἀνάκτησις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐπετεύχθη διὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ⁵ τῷ 964 - 5, ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν εἰς χεῖρας αὐτῶν μέχρι τῆς ταραννίδος Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ ἀποκατάστασις δὲ αὕτη ὥς σπουδαιοτάτου τμήματος (κατέστη ἰδιαίτερον θέμα) τῆς αὐτοκρατορίας, κειμένου εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Ἀνατ. τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τοὺς Ἀραβας ἐπέβαλε τὴν ἐν τῇ τάξει τῶν θρόνων τακτοποίησιν τῆς θέσεως τοῦ Ἀρχιεπισκό-

¹) Πρὸλ. Γερ. I. Κονιδάκη αἱ Μητροπόλεις Ἀρχιεπισκοπαὶ ἐνθ' ἄνωτ. σ. 29 ἐξ.

²) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν 22.

³) Περὶ Ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης 77.

⁴) Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 230 ἐτῶν περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν σ. σελ. 136 ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου, οὕτινος τὸ ὄνομα δὲν παραδίδεται, παρέστη εἰς τὴν Σύνοδον ἐπὶ Κηρουλαρίου τῷ 1054 καὶ ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ Πατριάρχου Νικολάου Β'. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (870 - 1050) οὐδὲν ὄνομα ἀρχιερέως τῶν λοιπῶν ἐπισκοπῶν παραδίδεται.

⁵) Gelzer, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 572. G. Schlumberger, Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς μεταφρ. Λαμπρίδου (Βιβλιοθήκη Μαρσαλῆ). Ἐν Ἀθήναις 1905, σ. 545.

που τῆς νήσου. Δεδομένου δὲ ὅτι 1) ἡ τάξις ἡ καταρτισθεῖσα ἐπὶ Λέοντος καὶ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ — προφανῶς κατόπιν προτάσεων τῆς ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς τῶν Σεκρέτων¹ καὶ συνοδικῆς ἀποφάσεως, — ἦτο ὀριστική², διότι τότε ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὰς ἀνθαιρεσίας — περὶ ὧν λαμβάνομεν εἶδησιν καὶ ἐκ τοῦ παρισινοῦ τακτικοῦ. 2) ὅτι ἡ Κύπρος προσφάτως μόλις ἐλευθερωθεῖσα εἶχεν ἀνάγκην ἀκόμη τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας καὶ μερίμνης καὶ ἐνισχύσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως 3) ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ παραγνωρισθῇ τὸ αὐτοκέφαλον, ἀλλὰ ἐπεβάλλετο τουναντίον νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις περὶ ὧν προηγουμένως ὁ λόγος καὶ 4) ὅτι ἐπειδὴ ὑφίσταντο ἰδιαίτεροι πολιτικοὶ καὶ διπλωματικοὶ λόγοι ἐπιβάλλοντες τὴν διατήρησιν ποιᾶς τινος αὐτονομίας τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐπ' ὀλίγον καὶ κατ' ἀνοχήν, ἀνεκηρύχθη τῷ 927 Πατριαρχεῖον (περὶ τοῦτο ἀκολουθεῖ εἰδικὴ ἀνακοίνωσις) καὶ ἐπιδείξεως πνεύματος εὐμενείας πρὸς τοὺς ἄρτι ὑποταγέντας, μάλιστα ἄνευ πολέμου Βουλγάρους, οἱ Βυζαντινοὶ εὗρον τρόπον νὰ συμβιάσῃ τὰς ἀνωτέρω ἀπαιτήσεις διὰ τῆς δημιουργίας καὶ παρενθέσεως νέας χωριστῆς τάξεως ἐν τῇ «τάξει προκαθηδρίας». Αὕτη δὲν παρενετέθη εὐθὺς μετὰ τοὺς Πατριάρχας, ὅτε θὰ καθίστα τοὺς Ἀρχιεπισκόπους ἰσοτίμους πρὸς τοὺς Πατριάρχας ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ, ἀλλὰ τουναντίον εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπικεφαλίδα τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ὑποδηλώσῃ τὴν ἄσκησιν τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς διπλωματικότητος καὶ εὐστροφίας τῶν Βυζαντινῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ἐτέλει ὁ Κύπρου ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ὁ Βουλγαρίας ἐτέθη ἐν τῇ νέᾳ αὐτῇ μεσαζούσῃ «τάξει προκαθηδρίας» τῶν ἰδίως αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων (οὗτοι διακρίνονται τῶν αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων τῶν ὑπαγομένων ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πατριάρχην), ἀρχηγῶν αὐτοδιοικουμένων ἡμιανεξαρτήτων Ἐκκλησιῶν, πρὸ τοῦ Κύπρου, ὁ ὁποῖος καὶ ἀρχαιότερον Θρόνον κατεῖχε καὶ τὸ αὐτοκέφαλον εἶχεν ὄχι μόνον ἐξ ἀρχαιοτάτου, ὥς ὑποστηρίζει, ἔθους ἀλλὰ καὶ δι' ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ δι' ἀποφάσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431 μ.Χ.).

Ὅπως λοιπὸν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὠδήγησαν εἰς τὸν σιωπηρὸν παραμερισμὸν τοῦ αὐτοκεφάλου κατὰ τὸν ἡ' καὶ θ' αἰῶνα, οὕτω καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ 1' αἰ. ὠδήγησαν εἰς τὸν καθορισμὸν νέας ἰδιοτύπου θέσεως τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οὗτινος ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ φροντίς ἐξετείνετο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐφ' ὅλων τῶν Ἐκ-

¹) Γ. Σωτηρίου, Κεμήλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 9.

²) H. Gelzer ἐνθ' ἀνωτ. 550. Ἡ τάξις προκαθηδρίας διεφυλάσσετο ἐν τῷ Ἱερῷ Χαρτοφυλακίῳ κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ τακτικοῦ τοῦ Λέοντος.

κλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀφ' οὗ χρόνου αἱ ἀραβικαὶ κατακτήσεις εἶχον συντελέσει εἰς τὴν πτώσιν τῆς ἰσχύος καὶ τῆς αἰγλῆς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Πότε ἀκριβῶς συνετελέσθη ἡ τακτοποίησις δὲν γνωρίζομεν. Πιθανώτατα εὐθὺς ὡς ἀνέκυψε τὸ ζήτημα τῆς Βουλγαρίας εἰ καὶ δὲν ἀποκλείεται καὶ πρότερον, δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ 965 — 972. Τὸ προκείμενον λοιπὸν κείμενον πληροῖ κενὸν καὶ ἀποτελεῖ μοναδικὸν μαρτύριον μερικῆς ἐπανόδου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ δίκαια, περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὁποίων ἱκανὰ ἔγραψεν ὁ Δοσίθεος¹, ὅστις θεωρεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ Κύπρου ὡς ἴσον πρὸς τὸ τοῦ αὐτοκεφάλου Μητροπολίτου. Ἀναμφιβόλως δὲ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Δοσιθέου ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς διατηρήσεως ἀρχαίων τιμητικῶν ἐθίμων ἦτο σύνηθες κατὰ τὴν ἐποχὴν του νὰ παραχωρῆται τοῖς Ἀρχιεπισκόποις τούτοις, ὁσάκις μετέβαιναν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ θέσις ἦν συνήθως κατελάμβανεν ὁ Μητροπολίτης Καισαρείας, ἦτοι ἡ προκαθεδρία πρὸ τῶν λοιπῶν Μητροπολιτῶν, εἶναι λίαν χαρακτηριστικόν. Πάντως ὁμως τοσοῦτον ἀπεῖχον ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἀνώτεροι τῶν Πρωτευόντων Μητροπολιτῶν τοῦ Πατριαρχείου ὥστε ὁσάκις παρεκάθηντο ὁμοῦ ἐν Συνεδρίᾳ ἐλάμβανε κατ' οὐσίαν θέσιν κατωτέραν αὐτοῦ², γεγονός ὅπερ μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ ἀνακοινώσει μνημονευομένων ἀπόψεων δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ, διότι αἱ συνήθειαι τῶν κάτω χρόνων ἐστηρίζοντο ἐν πολλοῖς εἰς μεσαιωνικὰ πρότυπα. Καὶ τυπικῶς μὲν ἡ θέσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου ἦτο εὐθὺς μετὰ τοὺς Πατριάρχας, ἀλλὰ αἱ ἱστορικαὶ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον τὴν πλήρη ἀπονομὴν τῶν δικαίων. Ὅρθως δ' ἐξ ἄλλου παρατηρήθη ὅτι οἱ εἰρημένοι ἐξ εὐνοήτου μετριοφροσύνης σπανιώτατα διεξεδίκησαν ταῦτα³. Εἰς τὴν πραγματικότητα οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Κύπρου ὁσάκις εἶχον ἀνάγκην νὰ λύσουν σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἀπετείνοντο αὐτοπροαιρέτως πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Φιλόθεος ὁ Κύπρου ὁμολογεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπενέβαιναν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὁσάκις τοῦτο ἐπεβάλλετο. Οὕτως ὁ Λουκάς ὁ Χρυσοβέργης ὁ Οἰκ. Πατριάρχης ἠκύρωσεν ἀπόφασιν τοῦ Κύπρου Ἰωάννου (περὶ τὸ 1155) ὡς ἀντικανονικῶς ληφθεῖσαν. Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινε ἢ ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον ἦτο οἰονεὶ περιορισμένον, ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ Κύπρου Φιλόθεος ἐδέχθη, περιορίζετο δὲ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἔνεκα τῆς ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων δημιουργηθείσης καὶ ἀσκηθείσης ἀνωτάτης ἐποπτείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Κατὰ ταῦτα δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ «τακτικόν» τοῦ Τσιμισκῆ μαρτυ-

¹) Χάκκετ ἐνθ' ἀνωτ. Β'. σ. 21 ἐξ.

²) Αὐτόθι σ. 28 ἐξ.

³) Αὐτόθι σ. 29 ὑπόσημ. 53.

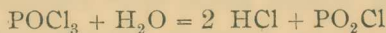
ρεῖ, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἀντελαμβάνοντο περιορισμένον ἐν μέρει τὸ αὐτοκέφαλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κατὰ τὸν 1'. αἰῶνα. Εὐλόγως δὲ θὰ ἡδύνατο νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς οὕτω περιγραφείσης ἐξελίξεως ἡ ἄποψις, ὅτι ἂν ἡ Κύπρος ἐπανήρχετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ Ἑκκλησιαστικὴ ἀφομοίωσις (ἥς δέον νὰ προηγηθῇ ἡ τῆς Κρήτης) καὶ νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος τυπικῆς διατηρήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδεομένων ἐθίμων, ἄνευ βλάβης τῆς ἐπιβαλλομένης Ἑκκλησιαστικῆς ἐνότητος τῆς Ἑλλάδος.

ΧΗΜΕΙΑ.— Περὶ τοῦ διχλωροφωσφορικοῦ ὀξέος, $\text{H}[\text{PO}_2\text{Cl}_2]$ — ὑπὸ *Κωνσταντίνου Ι. Ἀσκητοπούλου*. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμ. Ἐμμανουήλ.

Ἡ ὑδρολύσις τοῦ φωσφοροξυχλωριδίου, POCl_3 , πρὸς ὀρθοφωσφορικὸν καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, παρατηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Wurtz τῷ 1857 καὶ ἀπεδόθη ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως:

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως ἐνδιαμέσων προϊόντων κατὰ τὴν ὑδρολύσιν ταύτην ἀπησχόλησε βραδύτερον τὸν A. Besson¹⁾, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διοχετεύσεως ρεύματος ὑγροῦ ἀέρος διὰ μέσου ποσότητος φωσφοροξυχλωριδίου ἢ, εἰς καλυτέραν ἀπόδοσιν, διὰ θερμάνσεως τοῦ χλωριδίου μεθ' ὕδατος ἐπὶ τοῦ ἀτμολούτρου κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ἐν κλειστῷ σωλῆνι εἰς τοὺς 100°, ἀπεμόνωσεν εἰς μικρὰ ποσὰ ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἀντιδράσεως τὰ χλωρίδια τοῦ πυροφωσφορικοῦ καὶ μεταφωσφορικοῦ ὀξέος, $\text{P}_2\text{O}_3\text{Cl}_4$ καὶ PO_2Cl . Τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐνώσεων αὐτῶν παρέστησε διὰ τῶν ἐξισώσεων:

Εἶναι προφανές ὅτι τὰ χλωρίδια τῶν ὀξέων αὐτῶν τοῦ φωσφόρου παράγονται οὐχὶ κατὰ τὴν ὑδρολύσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς περισσεύας τοῦ φωσφοροξυχλωριδίου ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς ὑδρολύσεως προερχομένου φωσφορικοῦ ὀξέος. Πράγματι δὲ αἱ ἐνώσεις αὗται παρασκευάζονται εἰς καθαρὰν κατάστασιν διὰ τῆς ὑπὸ καταλλήλους συνθήκας ἀντιδράσεως μεταξὺ φωσφοροξυχλωριδίου καὶ τοῦ ἀνυδρίτου τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος.

Ἡ ὑδρολύσις τῆς ἀντιστοίχου ἐνώσεως μετὰ φθορίου, τοῦ φωσφοροξυφθο-

¹⁾ A. Besson, C. R. de l'Acad. d. sc. **124** (1897), 1029.